

УДК 781.6 (477)

Перцов Микита Олегович
кандидат мистецтвознавства,
викладач кафедри камерного ансамблю
Національної музичної академії
ім. П.І. Чайковського
ORCID 0000-0002-6379-0631
nikitaflute@gmail.com

КОМПОЗИТОРСЬКИЙ СТИЛЬ ОЛЕГА БЕЗБОРОДЬКА: ВІЗІЇ ПОСТМОДЕРНУ

Мета роботи. Окреслення характерних рис, притаманних композиторському стилю О. Безбородька і виділення тих домінантних тенденцій, що корелюють з настановами постмодернізму. **Методологія** дослідження пов'язана з використанням аналітичного підходу та компаративного методу. Зазначені методи сприяють виокремленню провідних ознак авторського стилю О. Безбородька. **Наукова новизна.** Здійснено спробу виділити характерні риси, які свідчать про наявність рис постмодернізму в творчості О. Безбородька. Визначено специфіку його художнього бачення світу, в результаті якого його твори виступають своєрідним містком між музичною практикою минулого та сьогоденням. **Висновки.** Розглянуто риси композиторського стилю українського композитора Олега Безбородька. Виокремлено такі особливості творчого підходу, як інтертекстуальність, прагнення до діалогу з музичною культурою минулого, значна роль програмності, акцент на візуальному началі. Однією з провідних ознак композиторського стилю Безбородька є прагнення переосмислювати надбання класичної музики, активно використовувати новітні техніки композиції та розглядати творчість як простір для філософських роздумів.

Ключові слова: композитор, О. Безбородько, інструментальні твори, постмодернізм, інтертекстуальність.

Перцов Никита Олегович, кандидат искусствоведения, преподаватель кафедры камерного ансамбля Национальной музыкальной академии им. П.И. Чайковского

Композиторський стиль Олега Безбородько: проявлення постмодерна

Цель исследования. Определить характерные черты, присущие композиторскому стилю А. Безбородько и выделить те доминантные тенденции, которые коррелируют с установками постмодернизма. **Методология** исследования связана с использованием аналитического подхода и сравнительного метода. Указанные методы способствуют выделению ведущих признаков авторского стиля А. Безбородько. **Научная новизна.** Предпринята попытка выделить характерные черты, которые свидетельствуют о наличии черт постмодернизма в творчестве А. Безбородько. Определена специфика художественного видения мира, в результате которого его произведения выступают своеобразным мостиком между музыкальной практикой прошлого и настоящим. **Выводы.** Рассмотрены особенности композиторского стиля украинского композитора Олега Безбородько. Выделены следующие особенности творческого подхода, такие как: интертекстуальность, стремление к диалогу с музыкальной культурой прошлого, значительная роль программности, акцент на визуальном начале. Одной из ведущих особенностей композиторского стиля Безбородько является стремление переосмысливать достояние классической музыки, активно использовать новейшие техники композиции и рассматривать творчество как пространство для философских рассуждений.

Ключевые слова: композитор, А. Безбородько, инструментальные произведения, постмодернизм, интертекстуальность.

Pertsov Mykyta, candidate of Study of Art (Doctor of Philosophy), senior lecturer of the Department of Chamber Ensemble, Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Kyiv

Composers style of Oleg Bezborodko: postmodern visions

Purpose of the article. The outline of the characteristic features inherent in composer style O. Bezborodko and the selection of those dominant tendencies that correlate with the directions of postmodernism. **The methodology** is related to the use of the analytical approach and the comparative method. These methods help to distinguish the leading signs of author's style O. Bezborodko. **Scientific novelty.** An attempt has been made to highlight the characteristic features that indicate the presence of postmodernist features in the work of O. Bezborodko. The specificity of his artistic vision of the world is determined, as a result of which his works act as a bridge between the musical practices of the past and present. **Conclusions.** Features of composer style of Ukrainian composer Oleg Bezborodko are considered. The following features of the creative approach, such as intertextuality, aspiration for dialogue with the musical culture of the past, a significant role of software, an emphasis on the visual beginning, are singled out. One of the leading features of Bezborodko's composer's style is the desire to rethink the heritage of classical music, to actively use the latest techniques of composition and to treat art as a space for philosophical reasons.

Key words: composer, O. Bezborodko, instrumental works, postmodernism, intertextuality.

Актуальність теми дослідження. В українському просторі сформована велика композиторська школа, яка представлена іменами творців, що вже визнані класиками національної музики та їх послідовників-учнів. Проблема спадкоємності традицій і розвитку власного композиторського стилю є чи не найважливішою для творця. У творчості київського композитора Олега Безбородька можна прослідкувати вплив попередніх музичних стилів, разом з тим можна казати і про наявність неповторної власної мови. Його творчість лише нещодавно почала привертати увагу дослідників, залишаючи чимало питань не розглянутими в рамках мистецтвознавчого дискурсу.

Аналіз досліджень і публікацій. Певні аспекти творчості О. Безбородька окреслюються в інтерв'ю, проведеним з композитором І. Івановою [1]. Інформація, пов'язана з біографічними даними, представлена на персональному сайті композитора [3]. «Міф про КОММОС» О. Безбородька у дзеркалі сучасного музичного процесу досліджується вітчизняним мистецтвознавцем І. Савчуком [4]. Інтертекстуальність в українській музиці двадцятого століття окреслюється в роботах Є. Харченко [5]. Питання історичної динаміки художнього стилю аналізується в монографії О. Коннова [2]. Специфіка модернізму в музиці висвітлюється у праці Д. Олбрайт [6]. Загальна характеристика історії західної музики висвітлюється в праці Дж. Буркхледера [8]. Питання впливу сучасної культури на формування виконавської музичної діяльності розглянуто у праці Д. Беннет [7].

Мета дослідження – окреслення характерних рис, притаманних композиторському стилю О. Безбородька і виділення тих домінуючих тенденцій, що корелюють з настановами постмодернізму.

Виклад основного матеріалу. Олег Безбородько – один з провідних композиторів, які працюють у вітчизняному музичному просторі. Його діяльність як піаніста, викладача та композитора пов'язана з впровадженням нової музики, надзвичайно експресивної, такої, що часто має експериментальний та гостро-дисонантний характер. Вона відповідає світовідчуттю часу та ритму життя сучасної людини. Власне, виникає питання стосовно того, що саме впливає на стиль композитора? Вітчизняний дослідник О. Коннов, здійснюючи ґрунтовний аналіз даної категорії, відзначає складну структуру стилю, який має декілька рівнів, що взаємодіють один з іншим. Причому можна виділити певні домінуючі ознаки, які дають змогу казати про наявність стилю. «Предметним значенням терміна “стиль” є такі властивості дійсності як “відмітні особливості”, “закономірність”, “вираження”, “довершеність”, “значущість духовного змісту”... Стильова єдність починається тоді, коли у творі з'являється “вираження”, суб'єктивне начало. Вираження передбачає присутність “відмітних особливостей” і “закономірності” [2, 161]. Ця складність визначення стилю пов'язана, в свою чергу, з тим, що він є висновком багатьох чинників, які впливають на формування неповторного та, одночасно, закономірного.

Становлення авторського стилю Безбородька стало результатом різних аспектів його діяльності у сфері музичного мистецтва. Перше визнання Олег Безбородько отримав як піаніст. Дипломований фахівець зі спеціальності «фортепіано», яку він здобув під час навчання в Київському Державному музичному училищі ім. Глієра (1987—1991) та Національній музичній академії України ім. П. Чайковського, він виконував чимало творів. Упродовж навчання за фахом «фортепіано» Безбородько став учасником низки конкурсів. Він є лауреатом музичного конкурсу ім. С. Людкевича (1995, Канада), лауреатом конкурсу піаністів Джані Ходжиз (1997, США) та дипломантом конкурсу піаністів ім. М. Лисенка (1997). Безбородько отримав не лише музичну освіту у вітчизняному просторі, але й навчався в аспірантурі Консерваторії м. Невшатель (Швейцарія) у проф. С. Деферн, окрім цього відвідував майстер-класи видатних педагогів-піаністів П. Бадюра-Скоди, Дж. Гавілл, Ч. Розена, Н. Фішер, Н. Штаркмана, Г. Черни-Стефанської та інших. Подібна широта культурних зв'язків та вплив різних музичних традицій вплинули на універсальність Безбородька як виконавця, а згодом і як автора. Відповідно обізнаність у музичних новинках, активна роль у популяризації творів сучасних композиторів сприяли тому, що він завжди перебував в авангарді.

Реалізувавши себе як піаніст, Безбородько повторно почав навчатися в НМАУ ім. П.І. Чайковського вже як композитор. Причому як майстерний виконавець він грав не лише власні фортепіанні твори, але й брав активну участь у популяризації творчості інших молодих композиторів, часто презентуючи прем'єрні версії. Відповідно, чимало творів отримали власний звуковий образ крізь призму виконавської інтерпретації О. Безбородька. Якщо казати про його виконавську діяльність, то Безбородько виконував чимало творів його сучасників, як композиторів-класиків (В. Бібіка, О. Грінберга, Ю. Іщенко, І. Карабиця, В. Польової, В. Сильвестрова, Є. Станковича, І. Щербакова), так і представників більш молодого покоління - З. Алмаші, В. Годзяцького, Б. Кривоуста, В. Журавицького, О. Щетинського Л. Сидоренко, О. Шимка. Можна зазначити, що він не лише відтворює музику своїх сучасників, а й впливає на неї, формуючи звуковий простір. Дослідники вказують на те, що

можна виділити таке поняття, як манера доби. «Манера доби, початковий ступінь “епохальної” стильової єдності – це система особливостей художньої діяльності у певний історичний період, які відрізняють його від інших часів і культур. Проміжок історії, що виразно виділяється поміж інших, буде відрізнятися і на рівні мистецької активності. Ці відмінності й утворюють його художню манеру. Вона є атрибутивною властивістю мистецтва, як і індивідуальна манера окремого художника» [2, 162]. Схоплення «духу епохи» та можливість стати глашатаєм провідних тенденцій стала однією з ознак творчого підходу, що характеризує творчість Безбородька. Його творчий підхід, пов'язаний з інтересом до найостанніших новацій, став чи найважливішим компонентом індивідуального композиторського стилю. Під час навчання почали виникати твори, які важко було назвати учнівськими, адже вони відображали композиторське мислення, яке стало результатом усвідомлення усієї попередньої музичної практики.

Творів О. Безбородька чимало. Так у нього переважає інструментальна музика, якої набагато більше, ніж вокальної. Причому автор пише, як твори для оркестру, так і для камерних складів. У творчому доробку композитора є такі твори для великих складів: «Симфонія бажань», «Казка королів» для струнного оркестру, Фанфари і fuga для духового оркестру, Концерт для флейти та камерного оркестру пам'яті батька, Концерт для скрипки та духового оркестру, *Konzertstück* для соло кларнета та десяти інструментів, *Concerto grosso ma non molto* для скрипки, фаготу і струнного оркестру, Каприс для скрипки у супроводі симфонічного оркестру за піснею А. Кос-Анатольського, Варіації на Прелюдію О. Скрибіна для скрипки і камерного оркестру. Камерні твори композитора, як правило, пов'язані з програмними назвами, мають яскраву образність та свободу авторського бачення. *Follia Ruthenica* для скрипки соло, «Шлях до Канева» для скрипки та фортепіано, Дихання Лева для флейти, кларнета, скрипки, віолончелі та фортепіано, Сон Лева для флейти та фортепіано, Міньонети та поеметти нашого часу *for ensemble Nostrī Temporis* та ряд творів для інструментів соло (фортепіано, флейти, скрипки).

На персональному сайті Безбородька є інформація про чималу географію, пов'язану з виконанням його творів. «О. Безбородько – автор симфонічної, камерної, хорової та популярної музики. Його твори звучать в Україні, США, Швейцарії, Великій Британії, Китаї, Німеччині, Голландії, Данії, Греції, Росії, Франції, Португалії, Польщі, Литві, Турції, Румунії, Ізраїлі, друкуються в Німеччині, Греції та Україні, видаються на компакт-дисках в Україні та Литві» [3]. Композитор прагне зазвичай працювати з вже відомими техніками, проте у його творчому доробку є й приклад створення власної формули. Так у творі «*Ars naturalis*» для ансамблю інструментів Безбородько на основі спектралізму і теорії рядів розробив формулу, де було чітко визначено звуковисотний та ритмічний бік композиції [1]. Пройшовши через подібні експерименти, композитор не полишає й більш «консервативного» методу написання творів – використання мотивного розвитку тему.

Якщо спробувати охарактеризувати його принципи, то в загальному плані вони відповідають естетиці постмодернізму. Даніел Олбрайт відзначає, що постмодернізм, його настанови досить важко визначити, адже він є надзвичайно плюралістичним, проте й ті риси, які все ж таки є спільними для творів цього напрямку. «Ідеологи постмодернізму починають з припущення, що мистецтво, наука та людська думка будь-якого типу потребують підтвердження. Якщо я пишу поему чи пишу музичний твір, чи розвиваю наукову думку, якими є гарантії цінності цього?» [6, 14]. Подібна настанова сприяє певному іронічному та критичному ставленню, як до творчості попередників, так і до власної. Разом з тим свобода, наявна у постмодернізмі, дає змогу не лише іронізувати, але й вільно застосовувати усі жанри, які були наявні до сьогодення. Окрім цього, при використанні певного жанру можливе створення своєрідного діалогу з музичною практикою минулого. Так досить показовим моментом, що свідчить про прагнення Безбородька до комунікації з композиторами минулого, є чимала кількість парафразів, перекладень та фантазій на теми класиків. Український композитор намагається переосмислювати їхні творчі здобутки, наповнюючи їх новим сенсом, надаючи їхнім темам іншого прочитання. Безбородько є автором Фантазії на теми з опери М. Римського-Корсакова «Снігуронька» для альта та ансамблю російських народних інструментів, «Шопен і Я» для Прелюдії Ф. Шопена *op. 28 # 24* та ансамблю (даний твір було написано для проекту ансамблю «*Nostrī Temporis*» «Шопен: транскрипції нашого часу»), Російський дивертисмент на теми Мусоргського, Римського-Корсакова та Чайковського для фортепіано та ансамблю російських народних інструментів.

Одним з прийомів, притаманних музичному постмодернізму, є інтертекстуальність, яка може проявлятися по-різному. Так принцип інтертекстуальності може реалізуватись крізь інтонаційні, жанрові та стильові прийоми. Відповідно в одному творі можуть переосмислюватися інтонаційні елементи, які виникли в рамках іншого опусу. Можливе семантичне перевтілення жанру чи стильове домінування у творчості конкретного композитора. Саме такий підхід характерний для компози-

торського стилю Безбородька. Вітчизняна мистецтвознавець Є. Харченко відзначає, що для творчості Безбородька притаманне використання міжвидових музичних паралелей, які виявляються за рахунок переосмислення жанрів. «Прикладом інтертекстуального «прочитання» класичних жанрів у постмодерну добу є Етюд-елегія для фортепіано Олега Безбородька (2001). У творі співіснують структурні особливості двох жанрів: етюд (п'єси, призначеної для розвитку технічних навичок гри) та елегії (п'єси сумно-задумливого характеру), які стали основними інтертекстами – семантично значущими смислоутворюючими компонентами композиції» [5, 11].

Окрім цього, в творах композитора можна віднайти принцип, що надзвичайно характерний для постмодернізму – це зіткнення і взаємодія в межах одного твору різних стилів і навіть епох – минулого та сьогодення. «У невеликому циклі «П'ять багателей» для фортепіано Олега Безбородька (2002) в композиції стильових структур сучасної та ранньокласичної музики розширює семантичне поле смислових асоціацій, надає йому багатовимірності й просторового ефекту існування в позачасовому інтертекстуальному просторі» [5, 12]. Подібне прочитання культури минулого здійснено і у творі «КОММОС» для скрипки соло, адже здійснюється спроба представити міфологічне світобачення, музику, що лунала у античному театрі, під час виконання трагедії. Причому дана ідея реалізується на усіх рівнях, починаючи від форми твору до ладу, інтонацій та ритміки. Вітчизняний мистецтвознавець І. Савчук наголошує, що автор відтворює ритуальність, притаманну грецькому видовищному мистецтву. «В інтерпретації композитора грецьке слово «КОММОС» постає у своєму первозданному призначенні як лірична пісня сумного змісту, як невід'ємна частина античної трагедії. Своєрідне античне дійство, яке відображає биття себе в груди під час оплакування померлого, простежується крізь усю композицію твору: від форми (двоскладовий складний період зі вступом та кодою) до мелоінтонації (тканина твору насичена хроматичними зсувами при поліпластовому та поліфонічному викладі фактури) до самої композиційної ідеї (містифікація прадавнього ритуалу)» [4, 11]. Власне, як вже зазначалось, прагнення розкрити для себе античну музику є надзвичайно закономірним, адже таким чином людина може краще усвідомити саму себе та сучасність. Дану особливість музичної культури підкреслено в роботі П. Брукхолдера: «Музика та музичні практики античності та середньовіччя лунають у нашій власній музиці і ми знаємо нас самих краще, якщо ми розуміємо наше минуле. Нажаль лише фрагменти залишилися з музичної культури минулого, особливо з найдавніших часів» [8, 3]. Власне, для Безбородька звернення до музики минулого, творів інших композиторів – це форма діалогу, яка спрямована не лише на розуміння світу, але й самого себе у ньому, ствердження власного «Я» та свого світобачення.

Твори О. Безбородька часто мають надзвичайні та яскраві назви, які створюють велике поле для слухачької інтерпретації. Часто вони несуть в собі певну театральність, візуальну наочність. Окрім цього, твори передбачають велику віддачу від музикантів, які мають ставати не лише виконавцями-інтерпретаторами, а й акторами, чие індивідуальне прочитання є неодмінним компонентом гри. Подібна риса пов'язана з тими тенденціями, що наявні в сучасному просторі, де провідну роль відіграє візуальне сприйняття. У працях західних дослідників відмічається зростання інтересу до сфери академічної музики. «Протягом другої половини 20-го століття відбувся вибух інтересу до діяльності виконавців-інструменталістів» [7], проте задля збереження аудиторії, вони більше не можуть обмежитись виключно класичним репертуаром, адже публіка потребує нової музики, яка б відповідала сьогоденню. Саме в даному руслі розвивається творчість О. Безбородька, який прагнучи у музиці відтворити власне філософсько-забарвлене бачення світу, завойовує чимало прихильників, як серед публіки, так і виконавців.

Наукова новизна. Здійснено спробу виділити характерні риси, які свідчать про наявність рис постмодернізму в творчості О. Безбородька. Визначено специфіку його художнього бачення світу, в результаті якого його твори виступають своєрідним містком між музичною практикою минулого та сьогоденням.

Висновки. Розглянуто риси композиторського стилю українського композитора Олега Безбородька. Виокремлено такі особливості творчого підходу, як інтертекстуальність, прагнення до діалогу з музичною культурою минулого, значна роль програмності, акцент на візуальному началі. Однією з провідних ознак композиторського стилю Безбородька є прагнення переосмислювати надбання класичної музики, активно використовувати новітні техніки композиції та розглядати творчість як простір для філософських роздумів.

Література

1. Іванова І. Олег Безбородько: «В академічній музиці має бути наставник» // Музика. Український інтернет-журнал. URL: <http://mus.art.co.ua/oleh-bezborodko-v-akademichnij-muzytsi-maje-buty->

- nastavnyk/?fbclid=IwAR0wvy8bmRK9sJZIXbiW1xz3TSO6Fb62QL2VaYIz8sa6CaUoCACa9QYQwbs (дата звернення 05.01.2019).
2. Коннов О. Ф. Исторична динаміка художнього стилю. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 187 с.
 3. Олег Безбородько, композитор і піаніст. URL: <https://bezborodko.webs.com/bioukrainian.htm> (дата звернення 15.01.2019).
 4. Савчук І. «Міф про КОММОΣ» у дзеркалі сучасного музичного процесу // ART-КУРСИВ. Інформаційно-ілюстрований додаток до наукової теми «Мистецький рух України ХХ–ХХІ століть». Київ, 2010. Випуск 4. С.9-13.
 5. Харченко Є.В. Інтертекстуальність в українській музиці двадцятого століття: інтонація, жанр, стиль. Автореф. дис.. канд. мистецтвознавства: 17.00.03 – музичне мистецтво. Київ, 2011. 18 с.
 6. Albright D. Modernism and Music: An Anthology of Sources. University of Chicago Press, 2004. 428 p.
 7. Bennett D., Reid A., Petocz P. Creative workers' views on cultural heritage and sustainability, Journal of Aesthetics & Culture, 2014. Vol. 6. 24476. DOI: 10.3402/jac.v6.24476.
 8. Burkholder J. P., Palisca C. V., Grout D. J. A History of Western Music. Ninth Edition. W. W. Norton & Company, 2014. 1200 p.

References

1. Ivanova, I. (2018). Oleg Bezborodko: "In academic music there should be a mentor", Muzy`ka. Ukrayins`ky`j internet-zhurnal. Retrived from: <http://mus.art.co.ua/oleh-bezborodko-v-akademichnij-muzytsi-majebuty-nastavnyk/?fbclid=IwAR0wvy8bmRK9sJZIXbiW1xz3TSO6Fb62QL2VaYIz8sa6CaUoCACa9QYQwbs> [in Ukrainian].
2. Konnov, O. F. (2015). Historical dynamics of artistic style. Kyiv: Vy`d-vo NPU imeni M. P. Dragomanova [in Ukrainian].
3. Oleg Bezborodko, composer and pianist. Retrived from: <https://bezborodko.webs.com/bioukrainian.htm>. [in Ukrainian].
4. Savchuk I. "Myth about KOMMO" in the mirror of the modern musical process, ART-KURSY`V. Informacijno-ilyustrovany`j dodatok do naukovoyi temy` «My`stecz`ky`j rux Ukrayiny` XX–XXI stolit`. Kyiv, 2010. (Issue 4), (pp.9-13) [in Ukrainian].
5. Kharchenko, E.V. (2011). Intertextuality in Ukrainian music of the twentieth century: intonation, genre, style. Extended abstract of candidate's thesis, Kyiv, [in Ukrainian].
6. Albright, D. (2004). Modernism and Music: An Anthology of Sources. University of Chicago Press.
7. Bennetta, D., Reid, A., Petocz, P. (2014). Creative workers' views on cultural heritage and sustainability, Journal of Aesthetics & Culture (Vol. 6). DOI: 10.3402/jac.v6.24476.
8. Burkholder, J. P., Palisca, C. V., Grout, D. J. (2014). A History of Western Music. Ninth Edition. W. W. Norton & Company.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2019 р.